

Initiativärende angående behandlingen av en intagen som placerats i avskildhet

Beslutet i korthet: Efter ett rymningsförsök från anstalten Norrtälje placerades en intagen i avskildhet med stöd av 6 kap. 7 § första stycket 3 fängelselagen. För att en intagen ska kunna avskildhetsplaceras med stöd av bestämmelsen måste det finnas en risk för att den intagne rymmer eller fritas. Vidare måste det även kunna antas att den intagne är särskilt benägen att fortsätta allvarlig brottslig verksamhet. Under tiden i avskildhet fattade Kriminalvården totalt nio omprövningsbeslut med innebörden att den intagne skulle vara fortsatt placerad i avskildhet. Vare sig i dessa beslut eller i det inledande beslutet om avskildhet prövade Kriminalvården om det kunde antas att den intagne var särskilt benägen att fortsätta allvarlig brottslig verksamhet. Det har således inte skett en fullständig prövning av förutsättningarna i den återopade bestämmelsen. Bristen har inneburit att den intagnes möjlighet att ta ställning till ett eventuellt överklagande har försvårats avsevärt. ChefsJO ser allvarigt på Kriminalvårdens bristfälliga handläggning.

Avskildhetsplaceringen pågick under tre månaders tid och under huvuddelen av denna tid var den intagne placerad i en s.k. kalcell som enbart var utrustad med en säng. Under placeringen i kalcell var den intagne även ställd under ständig tillsyn (s.k. sekundbevakning). Med utgångspunkt i de noteringar som gjorts i samband med tillsynen konstateras att isoleringsbrytande åtgärder inte har vidtagits i någon större omfattning och att den intagne varit i stort sett helt isolerad under två månaders tid. Kriminalvården får allvarlig kritik för att inte i ett tidigare skede ha försökt omplacera den intagne och på så sätt komma till rätta med den intagnes situation.

Initiativ

I en artikel i Norrtälje Tidning den 6 november 2013 förekom uppgifter om brister i behandlingen av en intagen, AA, som hade placerats i avskildhet i anstalten Norrtälje. Av artikeln framkom bl.a. följande:

En 20-årig man har sedan i somras suttit isolerad på Norrtäljeanstalten under former som anstaltspersonalen liknar vid tortyr. Ynglingen har fått sova på en madrass direkt på golvet och taklampan har varit tänd dygnet runt. Han har inte fått se på tv eller lyssna på radio och det enda han har fått läsa är en helig skrift.

Orsaken till isoleringen är ett rymningsförsök den 30 juli. Mannen lyckades klättra över fängelsemuren men efter två försök att klättra över elstängslet runt anstalten, gav han upp, föll ihop och fördes till sjukhus.

– Det är horribelt och har för länge sedan passerat rimlighetens gräns. Det är klart att han ska vara isolerad efter rymningsförsöket, men inte så här. Vi har i personalgrup-

pen börjat prata om vad som ska vara nästa steg. Skendränkning?, säger en anställd som liknar anstalten vid den amerikanska militärbasen Guantánamo på Kuba.

De anställda ser den unge mannens flyktt försök som en desperat handling sedan han nekats besök- och telefontillstånd till sin gravida flickvän. Efter avtjänat straff senare i november, ska mannen utvisas.

– Han har varit arg och utåtagerande och har slagit omkull en tv, men det är inget ovanligt här inne. Han har aldrig varit våldsam mot någon i personalen, säger en anställd.

Personalen har även vänt sig till kriminalvårdens säkerhetschef då man befarrar att han inte vet hur hans beslut har verkställts på anstalten. I ett beslut om isolering som NT har begärt ut från kriminalvården, står det att sekundbevakningen av mannen skulle ha avslutats den 14 augusti.

I en annan artikel som publicerades samma dag i Norrtälje Tidning framkom följande:

Det är kriminalvårdens säkerhetschef BB i Norrköping som har skrivit under de tre sista omprövningsbesluten om att ynglingen ska hållas fortsatt isolerad.

– Jag har skrivit på ett beslut om avskildhet, sedan hur man har valt att göra ute på anstalten kan jag inte svara på. De ser ju klienten från dag till dag och hur denne mår, det gör ju inte jag, säger han.

Betyder det att någon kan sitta på sekundbevakning hur länge som helst?

– Egentligen ska de inte göra det, förr eller senare måste man bryta det och göra på annat sätt, säger BB och menar att det bara var ett par dagar sedan han fick alla fakta om hur 20-åringen har haft det.

– Jag kan hålla med om att det inte har varit optimalt och när det här blev känt i detalj för mig har jag agerat. Den här klienten finns nu inte längre kvar i isolering utan har fått en annan typ av placering, säger säkerhetschef BB.

Med anledning av uppgifterna i tidningsartiklarna beslutade jag den 7 november 2013 att inleda en utredning i saken.

Utredning

Inledningsvis inhämtades handlingar som granskades. Därefter träffade två av mina medarbetare AA i häktet Sollentuna och samtalade med honom om hans vistelse i anstalten Norrtälje. Efter samtalet med AA upprättades en promemoria med ett antal frågeställningar som översändes till Kriminalvården för yttrande. Promemorian med frågeställningarna och minnesanteckningarna från mötet med AA återfinns som bilagor till detta beslut, se bilaga 1 och 2.

I remissvar anförde Kriminalvården, huvudkontoret, genom generaldirektören CC, följande:

Sakförhållanden

Utredning har inhämtats från säkerhetsenheten vid Kriminalvårdens huvudkontor (HK/S) och Kriminalvården region Stockholm som i sin tur inhämtat uppgifter från anstalten Norrtälje. Av utredningen framgår bl.a. följande.

AA häktades den 19 april 2013. Av anteckningar i KLAS framgår att AA under del av häktningstiden var placerad på extern vårdinrättning i Göteborg med stöd av vårdintyg. Den 17 maj 2013 fick AA föras till sjukhus då han svalt ett batteri och fått kramper. Vid ankomst till sjukhus försökte AA vid ett tillfälle rymma och belades då med midjefängsel.

AA dömdes den 5 juli 2013 till 10 månaders fängelse samt utvisning för rån. Tidigaste dag för villkorlig frigivning inföll den 7 november 2013. Verkställigheten påbörjades den 10 juli 2013 och den 23 juli 2013 placerades han på anstalten Norrtälje. Den 30 juli 2013 försökte AA rymma från anstalten och lyckades forcera flera staket och muren men kunde gripas innanför det yttre perimeterskyddet. Under rymningsförsöket omhändertogs han av anstaltspersonal. I förhör medgav AA att han försökt rymma och att motivet skulle vara avsaknad av besöks- och telefontillstånd för sin flickvän. Med anledning av att AA vid två tillfällen under en relativt kort tidsperiod försökt rymma, gjordes en gemensam bedömning av dåvarande chefen för HK/S, DD, och kriminalvårdschefen vid anstalten Norrtälje, EE, att det i AA:s fall fanns grund för en avskildhetsplacering enligt 6 kap. 7 § första stycket 3 fängelselagen (2010:610) och att den sannolikt skulle bestå under hela verkställighetstiden. Beslutet har därefter omprövats kontinuerligt fram till att det upphävdes den 4 november 2013. Initialt beslutades också om sekundbevakning. Detta ändrades den 14 augusti 2013 till att AA skulle stå under regelbunden tillsyn. Under tiden i avskildheten har AA vid flera tillfällen försökt ta sitt liv genom att strypa sig på olika sätt. I samband med ett sådant försök den 24 augusti 2013 beslutades efter läkarbedömning återigen om sekundbevakning. Den 30 oktober 2013 förflyttades AA till häktet Sollentuna. Avsikten var att AA tillfälligt skulle placeras på häktet i samband med att utvisningen skulle verkställas. Denna information nådde dock inte behörig beslutsfattare vid HK/S förrän i efterhand varför beslut om att avskildhet enligt aktuell bestämmelse skulle upphöra fattades först den 4 november 2013. Den 28 oktober 2013 beslutade klientenheten vid Kriminalvårdens huvudkontor att AA:s villkorliga frigivning skulle skjutas upp med nio dagar på grund av misskötsamhet. AA frigavs villkorligt den 16 november 2013.

Aktuella författningsbestämmelser

Enligt 1 kap. 4 § fängelselagen (2010:610, FäL) ska varje intagen bemötas med respekt för sitt människovärde och med förståelse för de särskilda svårigheter som är förenade med frihetsberövandet.

Av 6 kap. 7 § FäL framgår att en intagen får hållas avskild från andra intagna om det är nödvändigt

1. med hänsyn till rikets säkerhet,
2. med hänsyn till att det finns en risk för den intagnes eller någon annans säkerhet till liv eller hälsa eller för allvarlig skadegörelse på egendom som tillhör eller har upplåtits till Kriminalvården,
3. med hänsyn till att det finns en risk för att den intagne rymmer eller fritas och det kan antas att han eller hon är särskilt benägen att fortsätta allvarlig brottslig verksamhet,
4. för att hindra att den intagne påverkar någon annan intagen att allvarligt störa ordningen i anstalten,
5. för att hindra att den intagne medverkar till att någon annan intagen får tillgång till alkohol, narkotika, något annat berusningsmedel, något sådant medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller någon sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor, eller
6. för att hindra att den intagne allvarligt ofredar någon annan intagen.

Ett beslut om avskildhet enligt första stycket ska omprövas så ofta det finns anledning till det, dock minst var tionde dag.

Av 6 kap. 10 § FäL framgår att en intagen som hålls avskild från andra intagna på grund av att han eller hon uppträder våldsamt eller är farlig för sin egen säkerhet till liv eller hälsa ska undersökas av läkare så snart som möjligt. En intagen som av andra skäl hålls avskild från andra intagna ska undersökas av läkare om det behövs med hänsyn till den intagnes hälsotillstånd, dock minst en gång i månaden.

Av 8 kap. 10 § FäL framgår att en intagen får beläggas med fängsel

1. vid förflyttning inom anstalt och vid transport eller annan vistelse utanför anstalt, om det är nödvändigt av säkerhetsskäl, eller
2. om han eller hon uppträder våldsamt och det är absolut nödvändigt med hänsyn till den intagnes egen eller någon annans säkerhet till liv eller hälsa.

En läkare ska så snart som möjligt undersöka en intagen som belagts med fängsel enligt första stycket 2.

Enligt 9 kap. 1 § FäL ska en intagen som behöver hälso- och sjukvård vårdas enligt de anvisningar som ges av läkare. Om den intagne inte kan undersökas eller behandlas på ett lämpligt sätt i anstalten, ska den allmänna sjukvården anlitas. Om det behövs, ska den intagne föras över till sjukhus.

Av Kriminalvårdens arbetsordning (KVAF 2011:3) bilaga 1 framgår att beslut om avskildhet enligt 6 kap. 7 § första stycket 3 fängselagen (2010:610) fattas av huvudkontoret, chefen för säkerhetsenheten.

JO:s frågeställningar

Beslutet om avskildhet

AA har enbart varit avskild med stöd av 6 kap. 7 § första stycket 3 fängselagen. Suicidförsöken har föranlett sekundbevakningen, som inte självständigt har utgjort grund för aktuell avskildhet.

Själva processen för ärenden enligt aktuell bestämmelse är inte dokumenterad i skrift utan bygger på muntlig beredning och muntliga föredragningar. Omprövningsbesluten har beretts av en handläggare på säkerhetsenheten som muntligen föredragit ärendet för säkerhetschefen, som i sin tur har fattat beslut. Som grund för omprövningsbesluten har funnits ett underlag som upprättats av ansvarig kriminalvårdsinspektör vid anstalten Norrtälje. Löpande kontakter har också skett via e-post och telefon mellan anstalten och handläggare vid HK/S inför omprövningar. Efter att säkerhetschefen fattat beslut har anstalten registrerat detsamma i det klientadministrativa systemet (KVR). AA har underrättats om beslutet av personal på anstalten eller genom direkt avlämnande på plats av handläggare vid HK/S. Bedömningen gjordes att skälen för avskildhet skulle kvarstå även om en förflyttning av AA till annan anstalt genomfördes och det ansågs vara bättre att han blev kvar i en anstalt där personalen hade kunskap om honom. Detta ställningstagande gjordes av chefen för HK/S i samråd med kriminalvårdschefen på anstalten Norrtälje. En eventuell placering i säkerhetsavdelning bedömdes inte vara aktuell med anledning av kort återstående strafftid.

Inom HK/S pågår sedan den 1 oktober 2013 ett arbete med att identifiera områden där skriftlig dokumentation, riktlinjer och rutiner saknas. Det som har högst prioritet är de områden som inbegriper beslut som direkt påverkar klienter inom Kriminalvården. Det pågår för närvarande ett arbete med att ta fram en checklista för berednings- och beslutsrutiner för avskildhetsärenden enligt 6 kap. 7 § första stycket 3 FäL som tydligt ska ange krav på skriftlig dokumentation samt adekvat avstämning vid beredning mellan HK/S och berörd anstalt. Den ska också ange ansvar kopplat till beslutsmandat mellan HK/S och berörd anstalt och vara känd av samtliga inblandade i handläggningen och beslutsfattandet.

Tillsyn av AA under placeringen i avskildhet

När det gäller de uppgifter som framkommit i tillsynsbladen kan konstateras att det är cirka 40-50 personer som gjort anteckningar. Detta kan vara en förklaring till viss bristande stringens i anteckningarna. Ett fåtal tjänstemän vid anstalten hade en avvikande uppfattning om behovet av tillsyn. Anteckningarna ska även ses mot bakgrund av detta.

Kriminalvårdschefen vid anstalten Norrtälje har fattat beslut om tillsyn, initialt av kriminalvårdschef i beredskap. Syftet med beslutet var att upptäcka och förhindra

självskadande handlingar. Dokumentation har även skett i daganteckningarna. Då ingen ändring av tillsynen gjordes efter den 24 augusti 2013 har inget nytt beslut dokumenterats. Hanteringen av AA har dock nästan dagligen diskuterats inom ledningen för anstalten.

Behandlingen av AA under placeringen i avskildhet

AA:s uppgift om att han bevakats i samband med toalett- och duschbesök är korrekta och en följd av att han stod under sekundbevakning.

När det gäller vilka tillhörigheter AA tilläts inneha kan konstateras följande. Den enda bok han ville inneha var koranen, vilket han också fick. AA:s kunskaper i svenska var också så bristfälliga att det är troligt att han har misstagit sig på vad personal har sagt till honom. Anteckningarna i tillsynsbladet utgör inte ärendehandläggning utan har i syfte att schematiskt beskriva vad som händer. Strategin för hanteringen av AA reviderades löpande utifrån befarade risker, vilket i sin tur påverkade bl.a. innehav i cellen samt möjlighet att ringa telefonsamtal utanför bostadsrummet. Efter att AA försökt strypa sig med en filt så har filten tagits ut tillfälligt. Normalt fick han ringa till sin flickvän varje söndag, men detta förutsatte att personal bedömde att detta kunde ske utan att äventyra ordningen och säkerheten.

Förhållandena i AA:s bostadsrum under avskildheten

Bostadsrummet var utrustat med en säng. Förutom koranen tillfördes ingen övrig utrustning av säkerhetsskäl. AA togs däremot ofta ut ur cellen för att minska de negativa följderna av placeringen i avskildhet. Personal spelade spel med honom och tittade på tv med honom (utanför bostadsrummet). Han har fått gå ut i promenadgården flera gånger per dag, även under kvällstid. Belysningen i avskildhetscellen var utrustad med en dimmer. När han ville sova så drogs belysningen ned. Vissa nätter kunde ljuset helt släckas med hänsyn till ljusförhållandena utomhus. När det gäller AA:s uppgifter om att madrassen togs ut från bostadsrummet har anstalten Norrtälje uppgett att den vid två tillfällen togs ut under maximalt tio minuter eftersom AA satte upp den för glasrutan och därmed förhindrade insyn.

Användandet av handfängsel

Beslut om fängsel utanför bostadsrummet har dokumenterats i det klientadministrativa systemet (KVR) och motiverades av säkerhetsskäl.

Den intagnes rätt till sjukvård

Anstalten Norrtälje har inga särskilda rutiner avseende sjukhusvård för särskilt rymningsbenägna intagna utan det görs alltid en individuell bedömning. När det gäller det aktuella ärendet skickades en remiss angående genomförande av EEG till Norrtälje sjukhus den 21 augusti 2013. Svar inkom den 6 september om att Norrtälje sjukhus inte utför dessa undersökningar. Man hänvisade i stället till Karolinska sjukhuset (KS). Ny remiss skickades den 2 oktober till KS, tillsammans med en förfrågan om undersökningen kunde genomföras i anstalten. Den 14 oktober ringde KS och erbjöd en tid den 23 oktober. Efter kontakt med remitterande läkare ställdes undersökningen in då AA inte besvärats av fler kramper.

Placeringen i häkte

Placeringen av AA i häkte fattades inte med stöd av någon bestämmelse i lag utan har gjorts enligt gammal praxis om att placera en intagen som ska utvisas i häkte inför frigivning och verkställande av utvisning. Då det fattades ett beslut om uppskjuten villkorlig frigivning medförde detta att tiden i häkte som verkställighetsfall blev längre än vad som var avsett.

Sammanfattande bedömning

Anstalten Norrtälje har hanterat en, för svenska förhållanden, unik intagen med exceptionella egenskaper i fråga om att kunna klättra. AA har periodvis uppträtt labilt och har slagit sönder inredning i sitt bostadsrum. Även om det är svårt att bedöma

huruvida det funnits en reell suicidrisk så har AA vid ett flertal gånger försökt skada sig själv. Det kan inte uteslutas att detta skett i syfte att få komma utanför anstaltens skalskydd och på så sätt underlätta en rymning. Tillsynen av honom har skett för att förhindra självskadande handlingar eller för att kunna ingripa omedelbart när detta har skett. Läkarbedömning har skett var tionde dag. AA har inte begärt omprövning om beslutet om placering i avskildhet.

Av utredningen framgår att anstalten under tiden i avskildhet vidtagit åtgärder för att åstadkomma lättnader för AA. Personal har bl.a. spelat spel med honom, gett honom möjlighet att titta på tv samt regelbundna telefonsamtal med sin fästmö. Han har fått mycket promenadtid och tid för samtal med personal. Det tillhör inte vanligheterna att en intagen medges promenad under tid som anstalten är nattbemannad. AA:s uppgifter om att man tagit bort utrustning i rummet i bestraffningssyfte har tillbakavisats av anstalten. En förflyttning till avskildhetsplats i en annan anstalt av säkerhetsklass 1, skulle sannolikt inte ha inneburit lättnader för AA. Anstalten Norrtälje personal hade stor kunskap kring har man bäst skulle hantera hans agerande och i och med denna kunskap kunde ovan nämnda lättnader vidtas. Mot bakgrund av vad som framkommit i ärendet finner Kriminalvården inte skäl att ifrågasätta bedömningen att någon förflyttning till annan anstalt inte gjordes.

När det gäller hanteringen av det aktuella avskildhetsärendet kan konstateras att det har funnits brister i beslutsprocessen. Avsaknad av en skriftligt dokumenterad process och dokumentation har påverkat beredning och fattande av beslut samt har lett till en otillräcklig överlämning mellan olika beslutsfattare på anstalten Norrtälje och huvudkontoret. Beslutet om att placera AA i avskildhet enligt aktuell bestämmelse har vidare fattats av en befattningshavare på anstalten Norrtälje som saknade sådan befogenhet enligt Kriminalvårdens arbetsordning. Detta är givetvis inte acceptabelt. Vidare har anstalten Norrtälje fattat beslut om att förflytta AA till häktet Sollentuna, trots att det inte funnits något stöd i lag för en sådan placering. Även detta är naturligtvis oacceptabelt, oavsett om syftet initialt inte var att AA skulle kvarstanna på häktet mer än några dagar innan utvisningen kunde verkställas.

Det kan i sammanhanget också nämnas att det för närvarande, som Kriminalvården anför i tidigare ärende till JO (dnr 2390-2011), pågår en genomgripande översyn av myndigheten med särskild uppmärksamhet för lednings- och styrningsfrågorna samt den samlade administrationen. Inom översynen ryms också frågan om den här typen av klientnära beslut även i framtiden ska fattas av befattningshavare vid huvudkontoret.

I ett kompletterande yttranden anförde Kriminalvården, huvudkontoret, genom generaldirektör CC, följande:

Enligt 11 § lagen (1974:202) om beräkning av strafftid (StidL) får den som ska förpassas till kriminalvårdsanstalt för att undergå påföljd i anslutning härtill tillfälligt förvaras i allmänt häkte eller polisarrest i avvaktan på beslut om anstaltsplacering eller om det behövs med hänsyn till transportförhållandena. En sådan tillfällig förvaring i häkte har i praxis även ansetts kunna ske med stöd av denna bestämmelse när en intagen ska överföras från en anstalt till en annan. Placeringen bör, enligt ett uttalande i förarbetena till bestämmelsen, inte få pågå längre än någon eller några få dagar (jfr JO:s beslut 2014-01-15, dnr 2346-2013).

Av utredningen i ärendet framgår att anstalten Norrtälje beslutat att förflytta AA till häktet Sollentuna i syfte att underlätta för verkställandet av utvisning efter villkorlig frigivning. Som framförts i tidigare yttrande saknar en sådan placering uttryckligt lagstöd. Kriminalvården vill dock i sammanhanget framhålla att det är mycket svårt att hinna verkställa en utvisning på dagen för villkorlig frigivning när det gäller det stort antal intagna som inte är placerade på anstalter i närheten av de större flygplatserna. En av anledningarna till detta är enligt Kriminalvårdens transporttjänst att utresa, på grund av krav från mottagarländerna, i regel sker tidigt på morgonen. Detta innebär att ett förvarsbeslut måste fattas, vilket i sin tur innebär ökad administration för polisen och en längre tid av frihetsberövande för den intagne.

Regeringen har gett uttryck för att den har för avsikt att initiera en översyn av StidL (se prop. 2012/13:176 s. 9). I avvaktan på detta bör en intagen inför verkställande av utvisning, på samma sätt som anses gälla rörande förflyttning mellan anstalter, med hänsyn till transportförhållandena kunna placeras på häkte någon eller några få dagar innan villkorlig frigivning.

En f.d. kriminalvårdare i anstalten Norrtälje kom in med ett yttrande över Kriminalvårdens remissvar. Jag har inte funnit skäl att vidta någon ytterligare åtgärd med anledning av vad som framkommit i yttrandet.

Bedömning

Besluten om avskildhet

Förutsättningarna för avskildhet på grund av risk för rymning

AA var under perioden fr.o.m. den 30 juli t.o.m. den 30 oktober 2013 placerad i avskildhet med stöd av 6 kap. 7 § första stycket 3 fängelselagen. För att en intagen ska kunna avskiljas med stöd av den aktuella bestämmelsen måste två förutsättningar vara uppfyllda. För det första måste det finnas en risk för att den intagne rymmer eller fritas. För det andra ska det kunna antas att han eller hon är särskilt benägen att fortsätta allvarlig brottslig verksamhet.

Bestämmelsen svarar i huvudsak mot regleringen om placering av en intagen på säkerhetsavdelning enligt 2 kap. 4 § första stycket 1 fängelselagen. I fråga om avskildhetsplaceringen ställs – till skillnad från vad som gäller för placering på säkerhetsavdelning – emellertid inte något krav på att risken för rymning och fritagning ska vara varaktig.¹ I motiven till fängelselagen uttalas att risk för fortsatt allvarlig brottslighet kan, beroende på omständigheterna i det enskilda fallet, föreligga i fråga om en intagen som begått mycket allvarliga brott eller som har anknytning till grov organiserad eller gränsöverskridande brottslighet.²

Beslut om avskildhet enligt den aktuella bestämmelsen ska enligt Kriminalvårdens arbetsordning fattas av huvudkontoret, chefen för säkerhetsenheten.

Kriminalvårdens hantering av avskildhetsbesluten

Kriminalvården har fattat totalt tio beslut om avskildhet. Det första beslutet fattades – i strid med arbetsordningen – av en befattningshavare i anstalten Norrtälje. I beslutet angavs under rubriken Skäl för beslut följande motivering:

Av 6 kap. 7 § 1 st 3 p FäL framgår att En intagen får hållas avskild från andra intagna om det är nödvändigt med hänsyn till att det finns en risk för att den intagne rymmer eller fritas och det kan antas att han eller hon är särskilt benägen att fortsätta allvarlig brottslig verksamhet.

¹ Se prop. 2009/10:135 s. 140.

² Se prop. 2009/10:135 s. 126.

Skälen för beslutet innehåller således bara lagtext och ingen bedömning där anstalten konstaterar varför rekvisiten i det åberopade lagrummet är uppfyllda. Anstalten förtjänar kritik för dessa brister.

De nio följande omprövningsbesluten har fattats i enlighet med Kriminalvårdens arbetsordning. Samtliga beslut innehåller följande beslutsmotivering:

Av 6 kap. 7 § 1 st 3 p FäL framgår att en intagen får hållas avskild från andra intagna om det är nödvändigt med hänsyn till att det finns en risk för att den intagne rymmer eller fritas och det kan antas att han eller hon är särskilt benägen att fortsätta allvarlig brottslig verksamhet.

Kriminalvården huvudkontoret/säkerhetsenheten gör bedömningen att det fortsatt föreligger risk för att den intagne försöker rymma varför han ska vara fortsatt placerad i avskildhet mot bakgrund av ovan angivet lagrum.

I beslutet har Kriminalvården endast konstaterat att det har förelegat en fortsatt risk för att AA skulle försöka rymma. Detta förhållande kan inte ensamt leda till att en intagen placeras i avskildhet. Inte vid något tillfälle har Kriminalvården prövat om det har funnits en risk för att AA på fri fot skulle fortsätta begå allvarlig brottslighet.

AA avtjänade vid tidpunkten för rymningsförsöket ett tio månader långt fängelsestraff för rån. Det har inte framkommit några uppgifter om att han skulle ha en anknytning till grov organiserad eller gränsöverskridande brottslighet. I förhör med honom direkt efter rymningsförsöket uppgav han att han försökte rymma på grund av att hans flickvän inte hade beviljats besöks- eller telefontillstånd.

Dessa förhållanden gör att jag för egen del ställer mig tveksam till att AA tillhör den kategori av intagna som bestämmelsen om avskildhet tar sikte på. Det finns således skäl att ifrågasätta om det över huvud taget funnits möjlighet att placera honom i avskildhet med stöd av den åberopade bestämmelsen. Oavsett hur det förhåller sig härmed, är det mycket allvarligt att det inte har skett en fullständig prövning av förutsättningarna i bestämmelsen när Kriminalvården har fattat de mycket långtgående besluten. Denna brist har inneburit att AA:s möjlighet att ta ställning till ett eventuellt överklagande har försvårats avsevärt. Jag ser mycket allvarligt på detta.

Förhållandena under vistelsen i avskildhet

Inledande anmärkningar

Inledningsvis vill jag framhålla att en placering i avskildhet är en mycket ingripande åtgärd. Åtgärden blir naturligtvis än mer ingripande om den dessutom kombineras med en ständig tillsyn. I det arbete som bedrivs av Europarådets kommitté

för förhindrande av tortyr³ är placeringen av intagna i avskildhet av särskilt intresse. Skälet till det är, enligt kommittén, att sådana placeringar kan ha en ”extremt” skadlig effekt på intagnas mentala, somatiska och sociala hälsa. De skadliga effekterna riskerar att uppstå i stort sett direkt och ökar ju längre åtgärden pågår och särskilt om den sker på obestämd tid. Ett tydligt tecken på den skadliga effekten av avskildhetsplaceringar är, enligt kommittén, att antalet självmord bland intagna placerade under sådana förhållanden är betydligt högre än för den övriga fängelsepopulationen.⁴

De skadliga effekter som en avskildhetsplacering riskerar att ha på en intagen innebär att Kriminalvården har ett långtgående ansvar att se till att perioder av avskildhet inte blir längre än absolut nödvändigt. Vidare måste Kriminalvården, enligt min mening, under pågående avskildhetsplacering vidta åtgärder för att minska de negativa konsekvenserna av placeringen. Det kan bl.a. handla om att ge den intagne möjlighet till samsittning med en annan intagen eller ge den intagne möjlighet att vistas tillsammans med personal i andra utrymmen än i bostadsrummet eller på rastgården. Kriminalvården har även en skyldighet att se till att perioder av vistelse i kalcell och ständig tillsyn blir så begränsade som möjligt.

Förhållandena för AA

AA:s tid i avskildhet kan delas upp i tre perioder. Den första perioden – den 30 juli till den 14 augusti 2013 – var han placerad i en kalcell som enbart var utrustad med en väggfast säng. Under denna period var han ställd under ständig tillsyn.⁵ I en andra period – den 14 till den 24 augusti 2013 – var AA placerad i ett annat bostadsrum. Tillsyn skedde var 15:e minut.⁶ Av de anteckningar som gjorts på tillsynsbladen framgår att han under denna period hade tillgång till tv i bostadsrummet. Under den sista perioden – den 24 augusti till den 30 oktober 2013 – var AA åter placerad i en kalcell, som enbart var utrustad med en säng. Han hade tillgång till en koran och var under hela perioden ställd under ständig tillsyn.

Av remissvaret framgår att anstalten av säkerhetsskäl under den sista perioden inte tillförde bostadsrummet någon ytterligare utrustning. Det saknas skäl för mig att ha någon åsikt såväl om denna bedömning som anstaltens beslut att ha AA under ständig tillsyn. Emellertid finns det skäl att närmare analysera vilka åtgärder som anstalten vidtagit för att minska de negativa konsekvenserna av placeringen.

³ European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT).

⁴ Se 21st General Report of the CPT, s. 39.

⁵ Så kallad sekundbevakning.

⁶ Så kallad regelbunden tillsyn.

Kriminalvården har uppgett att AA ofta togs ut ur bostadsrummet, att personal spelade spel med och tittade på tv tillsammans med honom samt att han fick gå ut på promenadgården flera gånger varje dag. Begreppet ”ofta” är tämligen intetsä- gande och ger ingen ledning i fråga om i vilken omfattning som anstalten vidtagit isoleringsbrytande åtgärder.

Vid en genomgång av de tillsynsblad som förts i samband med den ständiga tillsy- nen under perioden den 24 augusti till den 30 oktober 2013, kan jag konstatera att AA – precis som anstalten har uppgett – har fått komma ut på rastgården flera gånger varje dag. För det mesta har han vistats ensam på rastgården, men vid 14 tillfällen finns det anteckningar om att personal samtalat med honom vid utomhus- vistelsen. Det har som regel rört sig om kortare samtal,⁷ vid några tillfällen har samtalen emellertid varit betydligt längre.⁸ Vid ytterligare två tillfällen finns det anteckningar om att personal fört samtal med AA i hans bostadsrum. Av anteck- ningarna framgår vidare att personalen vid ett tillfälle spelat spel med honom och att han vid fyra tillfällen haft tillgång till tv på promenadgården. Det saknas uppgif- ter om att personalen skulle ha tittat på tv tillsammans med honom.

Det skulle i och för sig kunna vara så att ytterligare isoleringsbrytande åtgärder har ägt rum, men att dessa inte har antecknats i tillsynsbladen. Enligt min mening ute- sluter emellertid den frekvens⁹ och den noggrannhet med vilka noteringarna är förda att så skulle vara fallet i någon större omfattning. Om man bortser från de korta kontakter som AA har haft med personalen i samband med matutdelning och skötsel av den personliga hygien, blir den sammantagna bilden att han har vistats i stort sett helt isolerad under två månaders tid. Vistelsen har skett i ett kalt bostads- rum eller på en rastgård. Det krävs inte alltför stor inlevelseförmåga för att kunna föreställa sig vad sådana förhållanden har för påverkan på en människa.

Vid en genomläsning av de anteckningar som har gjorts vid den ständiga tillsynen framträder bilden av en intagen som vankar av och an i sitt bostadsrum, gråter, ber, talar för sig själv, läser i koranen eller knackar på dörren. Att vistas i avskildhet under sådana förhållanden och inte ens ha möjlighet att gå på toaletten utan tillsyn, kan inte beskrivas som annat än destruktivt. Av remissvaret framgår att hanteringen av AA diskuterades nästan dagligen i anstaltsledningen. Hans förhållanden kan därmed inte ha varit okända för anstaltens ledning.

⁷ Från ett par minuter upp till 20 minuter långa samtal.

⁸ Samtal på mellan 40 och 60 minuter.

⁹ Antalet noteringar varierar beroende av tid på dygnet. Som regel har det skett noteringar åtminstone varannan minut under den tid AA varit vaken. Ibland har det passerat längre tid mellan noteringarna, emellertid tillhör det ovanligheterna att det förflutit mer än tio minuter mellan anteckningarna.

Mot den bakgrunden är det förvånande att Kriminalvården har låtit AA:s placering i anstalten Norrtälje fortgå under så pass lång tid. Enligt min mening borde anstalten redan efter ett par veckor ha insett det ohållbara i situationen och väckt frågan om omplacering av AA. Detta som ett led för att kunna avsluta den mycket integritetskränkande tillsynen och placera honom i ett normalutrustat bostadsrum. Det kan noteras att AA endast sex dagar efter ankomsten till häktet Sollentuna placerades på normalavdelning och att häktet gjorde bedömningen att han skulle kunna erbjudas samsittning.

Det är givetvis lätt att med facit i hand dra slutsatsen att Kriminalvården borde ha vidtagit vissa åtgärder i ett långt tidigare skede. Jag har förståelse för att det inte har varit möjligt att förutse vilka konsekvenser en omplacering skulle få. Emellertid förtjänar Kriminalvården allvarlig kritik för att inte åtminstone ha försökt omplacera AA och komma till rätta med hans situation.

Beslutet om placering av AA i häkte

Kriminalvården har uppgett att placeringen i häktet Sollentuna skedde som en förberedelse inför den kommande utvisningen av AA. Två dagar innan han förflyttades till häktet beslutade klientenheten vid Kriminalvårdens huvudkontor att skjuta upp hans villkorliga frigivning med nio dagar. Beslutet innebar att AA skulle frigges villkorligt den 16 november 2013 och att han hade 17 dagar kvar att avtjäna av sitt fängelsestraff när han anlände till häktet. Verkställigheten av utvisningen var således inte nära förestående när Kriminalvården beslutade om förflyttningen. Av den anledningen framstår Kriminalvårdens förklaring till häktesplaceringen i mina ögon som något märklig. Oavsett vilket skäl som låg bakom omplaceringen fanns det inte något lagligt stöd för åtgärden och för det förtjänar Kriminalvården kritik.

Övriga frågor

Mot bakgrund av vad som har framkommit i remissyttrandet saknar jag skäl att ytterligare kommentera de frågeställningar som Kriminalvården har yttrat sig över. Jag konstaterar endast att utredningen inte ger anledning till kritik eller någon annan åtgärd. Däremot gör Kriminalvårdens synpunkter på strafftidslagens utformning att det finns skäl att skicka en kännedomskopia av detta beslut till Justitiedepartementet och till riksdagens justitieutskott. Slutligen vill jag nämna att jag i ett annat sammanhang avser att återkomma till Kriminalvårdens behandling av intagna som ska utvisas från landet.

Ärendet avslutas.